

Корчев О. О.

PhD

завідувач кафедри музичного мистецтва

ННІ «Донецька державна музична академія імені С. С. Прокоф'єва»

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

Глазунова Г. П.

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музичного мистецтва

ННІ «Донецька державна музична академія імені С. С. Прокоф'єва»

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

УКРАЇНСЬКА ТА КРИМСЬКОТАТАРСЬКА МУЗИКА: ПАРАЛЕЛІ У КОНТЕКСТІ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Історія взаємовпливу кримськотатарської музичної традиції та українського культурного простору є складним багатоступеневим процесом, що ілюструє не лише етномузикологічні аспекти вияву, а й широкий політичний, соціальний та культурний контекст, який визначив умови збереження кримськотатарської ідентичності.

Не зважаючи на відносно пізній початок наукового дослідження фольклорних надбань Криму, історія контакту двох культур має глибоке історичне коріння. Зокрема, Климент Квітка відзначав, що «ті азіяти, що з ними Українці мали сполування в протязі віків, були Тюрки, саме Турки-Османи і кримські Татари...» [1, с. 160]. Ф. Колесса вбачав серед причин тісного культурного взаємовпливу «довговікові війни Українців з східними ордами, почавши від Печенігів й Половців..., та безпереривні зносини із азійськими народами, що тягнуться в укр. історії від найдавніших часів оставили значні сліди в мові, народній словесности, звичаях, ноші, орнаменті, і здається найбільше в народній музиці Українців» [4, с. 253]. У свою чергу, Т. Младенова зазначає, що взаємодію української та кримськотатарської культур сучасні дослідники розглядають «у світлі слав'яно-тюркських відносин, пов'язаних з появою в Північному Причорномор'ї половців» [6, с. 155].

Природним чином фольклорні традиції українців та кримських татар відображають спільні тенденції історико-культурного розвитку,

що виявляються, зокрема, у багатонаціональному культурному середовищі їх становлення. Акцентуючи увагу на даному аспекті еволюції кримської культурної традиції, сучасний кримськотатарський композитор Джеміль Каріков наголошує, що «лише в Криму, на перетині сходу і заходу, могла виникнути така самобутня культура» [5]. Зазначене твердження корелює з міркуваннями К. Квітки, який звертав увагу на значний вплив візантійської культурної традиції на мистецтво кримських татар [1, с. 408].

Знаменним є те, що саме традиції Константинополя мали вагому роль у формуванні мистецтва середньовічної України, зокрема її музичного виміру, а Візантійська імперія, яка успадкувала здобутки стародавньої Греції та Риму стала посередником у поширенні античної спадщини в Криму, Україні й інших регіонах середньовічної Європи.

У роботі «Історія української музичної культури» автори вказують, що «після прийняття Володимиром Святославичем християнства греко-візантійського зразка основний вектор культури був спрямований на засвоєння здобутків Візантії та Болгарії» [7, с. 29]. Це проявилось у багатьох напрямках мистецтва Київської Русі XI ст., зокрема в культовій архітектурі та музиці, які подекуди були тісно пов'язані середовищем свого функціонування. В «Історії української музичної культури» відзначається, що «особливо важливою галуззю духовно-християнської культури був богослужбовий монодичний (унісонний) спів. Саме унісонний (одноголосний) спів був єдиним видом співу протягом багатьох століть у Візантії та на Заході» [7, с. 31].

Відзначаючи вплив візантійської культури К. Квітка зазначав, що Кримські-бо татари як безпосередньо, так і переймаючи османські мелодії, головню константинопільські та з інших міст (ті мелодії творили в значній частині, хоч до турецьких слів, греки та вірмени, що складали значний елемент людности турецьких міст ще за візантійських часів, а вірмени здавна культурно геленізувалися <...>), – підлягли музичному впливові греків...» [1, с. 163]. При цьому, Т. Младенова констатує, що «національна музика кримських татар є результатом впливу: з одного боку старогрецької метроритмічної системи «Крон вустади» (А. Рефатов), яка широко розповсюджена у Європі, з іншого – арабо-перських мак'аматів» [6, с. 104]. У своїй роботі музикознавиця представляє ряд наочних зразків, зокрема згадує кримськотатарського композитора, музиканта, поета А. Рефатова, який наводив приклад ладів кримських «Тюркю» (пісень) і «Оюн» (танців), серед яких можна виокремити ідентичні до іонійського, еолійського давньогрецького ладу. Також, Т. Младенова приводить свідчення Ф. Алієва, які підтверджують, що фундамент багатьох інструментальних і піснених жанрів народної музики Криму становлять

давньогрецькі лади, зокрема дорійський, фригійський і міксолідійський» [6, с. 104].

Таким чином, крізь призму впливу візантійського мистецтва можна простежити не лише прояви античних традицій, в якості спільної риси обох культур, а й історично сформовану діалогічність їхнього взаємопроникнення в просторі перехрестя Східного та Західного світів, де культурні обміни набували системного характеру, а поліетнічність і багатонаціональна різноманітність виступали не винятком, а органічним фактором процесу становлення та самовизначення кожної національної традиції.

Література:

1. Квітка К. Зібрання праць. Прижиттєві публікації (1902–1941). URL: https://docs.google.com/viewer?url=https://shron1.chtyvo.org.ua/Kvitka_Klyment/Zibrannia_prats_Pryzhyttievi_publikatsii_19021941.pdf (дата звернення 12.12.2025).
2. Колесса Ф. Дещо про музику Сходу. *Його ж. Музикознавчі праці*. Київ : Наукова думка, 1970. С. 39–400.
3. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ : Наукова думка, 1969. 591 с.
4. Колесса Ф. Наверствування і характеристичні признаки українських народних мелодій. *Його ж. Музикознавчі праці*. Київ : Наукова думка, 1970. С. 248–269.
5. Коломієць Д. «Раніше за Баха і Генделя» URL: <https://www.lvivconcert.house/post/history-of-crimean-tatar-classical-music> (дата звернення 14.12.2025).
6. Младенова Т. Крим у діалозі культур «Захід-Схід» на прикладі музичної творчості : дис. ... докт. Філософії : 781.7.01. Львів, 2001. 246 с.
7. Сюта Б., Корній Л. Історія української музичної культури. URL: https://spadok.org.ua/books/kornii_lp_siuta_bo_istoriia_ukrayinskoyi_muzichnoyi_kulturi.pdf (дата звернення 14.12.2025).